

درس نهم

«پرستش‌های چهارگزینه‌ای»

درس ۱۰: مقاومت‌سازی اقتصاد

موقعیت

- تحریم
  - تورم
  - قاچاق گسترده
  - رکود در بخش کشاورزی
  - ناتوانی سیستم اقتصادی کشور به خاطر وابستگی به نفت و ارز خارجی
- ✓ عواملی که باعث خرد شدن کمر تولیدکنندگان می‌شود

گفت و گو در کلاس

۱- به نظر شما چگونه می‌توان شرکت‌های کسب و کار را در برابر مشکلاتی نظیر رکود، بیکاری، تورم و تحریم یاری کرد؟ در این رابطه می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

- ۱- باید به عوامل درون‌زایی کشور اهمیت داد.
  - ۲- شرکت‌های تولیدی باید به دنبال فرصت‌سازی باشند.
  - ۳- شرکت‌ها باید تهدیدها را به فرصت تبدیل کنند.
  - ۴- سیاست شرکت‌ها باید براساس مدیریت مصرف و بهروری حداکثری باشد.
  - ۵- همکاری تولیدکنندگان با شرکت‌های دانش‌بنیان
- ۲- چه الگویی در تجارت خارجی، اقتصاد کشور ما را قوی می‌کند و به رونق و پیشرفت می‌رساند؟
- هر زمان و هر کشور الگوی پر طرفدار خود را باید خلق کند، ولی می‌توان تجربه موفق آلمان پس از جنگ جهانی اول و دوم و ژاپن پس از جنگ جهانی دوم را مورد بررسی قرار داد هم‌چنین به سیاست اقتصادی دولت دکتر مصدق یعنی اقتصاد بدون نفت توجه کرد.

طرح مسئله

- ✓ با وجود ارتباطات گسترده‌ای که میان کشورهای جهان وجود دارد، چرا همچنان اختلاف‌ها، تهدیدها، تحریم‌ها و دشمنی‌ها پابرجاست؟
- ✓ **منافع ملی** ← واقعیت آن است که کشورهای مختلف جهان و دولت‌های آن‌ها، با وجود روابط اقتصادی پیچیده‌ای که باهم دارند، هنگام حضور در روابط جهانی، نگران منافع ملی خود نیز هستند.
- ✓ برخی کشورها حاضر نیستند کشورهای دیگر پیشرفت کنند و تمایل دارند، خودشان تنها کشور قدرتمند در جهان باشند. کشورهای دیگر نیز یا باید در مقابل خواسته‌های آن‌ها سر تسلیم فرود آورند و به مزرعه‌ای از گاوهای شیرده تبدیل شوند یا باید از شرافت و استقلال ملی و دینی خود دفاع کنند.
- ✓ **هزینه‌های ننگ داشتن استقلال ملی و دینی**
  - تحمیل انواع تحریم‌های اقتصادی
  - سنگ‌اندازی‌ها و دشمنی‌های کشورهای زورگو

مسیر تاریخی اقتصاد ایران

➤ برای بهتر شدن درک مسیر تاریخی اقتصاد ایران، بهتر است این مسیر را دوره‌بندی کنیم.

۱- اقتصاد ایران در سال‌های قبل از ۱۳۰۰ هـ. ش

دوران باستان

- ایران به دلیل**
- وسعت و پهناوری جغرافیایی
  - برخورداری از منابع طبیعی
  - قرارگرفتن در چهارراه بین‌المللی
- ← از دوران باستان جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد جهان داشته است.

- حکومت‌ها
  - سلسله‌های بزرگ
  - لشکرکشی‌ها و جنگ‌ها
  - پهناور مرزهای ایران باستان
- وجود
- ← نشان‌دهنده اهمیت و بزرگی اقتصاد ایران در آن دوران (قبل از ۱۳۰۰ هـ. ش) بود.

درس نهم

«پرسش‌های چهارگزینه‌ای»

دوره اسلامی

طی هفت قرن شکوفایی تمدن اسلامی

- جلوه‌هایی از پیشرفت اندیشه اقتصادی
  - تأمین مالی مراکز علمی
  - عمران و آبادانی
  - تجهیز زیرساخت‌ها و موقوفات
- ← را میتوان در اقتصاد ایران و جهان اسلام مشاهده کرد.

طی هفت قرن شکوفایی تمدن اسلامی، احکام اقتصادی اسلام پایه قواعد و مقررات اقتصادهای موفق آسیای میانه، آسیای غربی و جنوب غربی، شمال آفریقا و حتی جنوب اروپا قرار گرفته است. البته شکوفایی اقتصاد ایران در آن دوران، الا به معنای عادلانه بودن آن نبود چراکه ← حکومت‌های محلی آن زمان، با دریافت خراج و تحمیل هزینه‌های خود بر مردم مشکلاتی را به وجود می‌آوردند. زمانی که در اروپا بربریت حاکم بود و زنان حتی حق مالکیت نداشتند، وقف‌نامه‌هایی از زنان مسلمان ایران برجا مانده است که نشان از مالکیت سرمایه‌گذاری و مشارکت زنان در تولید است.

دوره صفویه

رونق و آبادانی اقتصاد ایران تا اواسط حکومت صفویه را می‌توان در

- زیربناها
  - عمران بندرها
  - بازارها
  - مدارس علمی
  - کاروانسراها
  - مساجد
  - فعالیتهای عام‌المنفعه
- ← مشاهده کرد.

○ در نیمه اول حکومت صفویه، علاوه بر یکپارچگی سیاسی؛ اقتصاد یکپارچه و مستقلی شکل گرفت که با سایر لایه‌های دینی و اجتماعی و فرهنگی کشور هماهنگی داشت.

➤ وضعیت ایران و جهان در دوره پایانی حکومت صفویه:

- در دوره پایانی حکومت صفویه، اقتصاد ایران به تدریج رو به ضعف نهاد.
- در این دوران حاکمان ایران از موقعیت جهان و وظایف خطیر تاریخی خود تصور درستی نداشتند و به همین دلیل نتوانستند با انتخاب روشی درست و بهره‌بردار از اوضاع پر طرفدار آن زمان، جریان پیشرفت و نوسازی را آغاز کنند.
- در این دوران، اروپا شاهد تغییر و تحول سریع و شکل‌گیری قدرت‌های بزرگ بود.
- دولت‌های اروپایی با تجهیز ناوگان خود به رقابت شدید نظامی و تجاری با یکدیگر و استعمار در خارج پرداختند.
- رقابت این کشورها با هم و استعمار موجب تسریع جریان پیشرفت کشورهای اروپایی شد.
- اروپائیان از یک سو با چنگ انداختن بر دارایی‌های سایر ملت‌های جهان به ثروت‌اندوزی پرداختند و از سوی دیگر در رقابت با یکدیگر به نوسازی سریع صنایع و تولیدات خود اقدام کردند.

دوره قاجار

در دوران قاجار، در حالی که کشورهای دیگر منطقه هم‌چون مصر، ترکیه «امپراطوری عثمانی»، سوریه و لبنان، در روند تجارت و گسترش تولید و صادرات محصولات کشاورزی رشد مطلوبی داشتند، ایران گرفتار ضعف‌های ساختاری در اقتصاد بود.

▪ در دوران قاجار، بی‌کفایتی و عیاشی حکام به اوج رسید و ایران فرصت طلایی خود را برای جبران عقب‌ماندگی نسبت به اروپا- که در آن زمان هنوز چشمگیر نشده بود- از دست داد.

- تحکیم پایه‌های حکومت خود
  - افزودن بر خزانه از طریق غارت دسترنج مردم
  - اعطای امتیازات به وابستگان و خادمان خود
  - تأمین هزینه‌های گزاف دربار
- ← می‌شد.

عمده تلاش حاکمان ایران در دوره قاجار صرف :

- ۱) دست دادن بخش‌ها مهمی از سرزمین و منابع کشور
- ۲) هزینه‌های شکست در جنگ‌ها
- ۳) عهدنامه‌های ننگین
- ۴) پرداخت جریمه‌های گزاف به خارجی‌ها
- ۵) بی‌توجهی به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی
- ۶) سیاست‌های رکودی و انقباضی (افزایش بیش از حد مالیات)
- ۷) نبود برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری اقتصادی
- ۸) اعطای امتیازات به شرکت‌ها و کشورهای استعماری
- ۹) تأسیس بانک‌های روسی و انگلیسی
- ۱۰) ورود کالاهای خارجی

عواملی که آسیب‌های توان فرسایی بر ساختار اقتصادی ایران در دوران قاجار وارد کرد:

- تأسیس دارالفنون و برقراری نظم مالی و اداری توسط امیرکبیر
- تأسیس شرکت اسلامی
- تحریم کالاهای خارجی توسط علمای اصفهان
- تحریم تنباکو و لغو قرارداد رژی
- بیانیتهای در حمایت از تولید ملی

مهم‌ترین حرکت‌های مذهبی و ملی ایران در دوره ی قاجار (در رابطه با اقتصاد) که اثر بخش نبود

۲- اقتصاد ایران از ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ هـ. ش (دوره پهلوی)

روند افول اقتصاد ایران با حکومت رضاخان و تشکیل سلسله پهلوی تشدید شد و تا زمان انقلاب اسلامی ادامه یافت.

☞ ویژگی عمده اقتصاد در دوران پهلوی ← اقتصاد ایران از بعد هویتی فرهنگی دینی اجتماعی و تاریخی خود جدا شد.

اقتصاد ایران به جای تکیه بر پایه‌های بومی و درون‌زای داخلی و ملی خود، به بیرون از مرزها متکی شد. نظم جهانی آن روز اقتصاد ایران را به سمت وابستگی به قدرت‌های جهانی سوق داد ← با این حال ضعف‌های ساختاری اقتصاد ایران همچنان پا برجا بود.

- زمینه‌های قانونی (قانون تجارت، تعاونی و ...)
- زیرساخت‌های مواصلاتی (خط آهن، پل، راه و ...)
- ← باز هم اقتصاد ایران از ضعف ساختاری و هویتی رنج می‌برد.

امنیت نسبی

گسترش مدارس و دانشگاه‌ها

بهبود نسبی بهداشت

تعدی حکومت پهلوی بر موقوفات

☞ در زمان پهلوی حتی با شکل‌گیری

عواملی که باعث تشدید بیماری اقتصادی ایران در زمان پهلوی شد:

نوسازی و توسعه ایران در زمان پهلوی به صورت ظاهری و سطحی و با صنایع مونتاژ انجام شد و درآمدهای نفتی هم با تبدیل ایران به بازار مصرفی کالاهای کشورهای صنعتی و غفلت از اقتصاد مردمی، مشکلات اقتصاد ایران را تشدید کرد.

- در زمان پهلوی دولت حضوری گسترده در عرصه اقتصاد کشور داشت و توانست سازمان و تشکیلات خود را نوسازی کند و شکل جدیدتری به خود بگیرد.
- نظام نوینی در مالیات ستانی پدید آمد.
- نظام نوینی در سرمایه‌گذاری شکل گرفت.

☞ اقدامات مثبت اقتصادی در زمان پهلوی

در زمان پهلوی، دولت با هدف ایجاد توسعه نمایشی به اجرای طرح‌های عمرانی متعدد در کشور پرداخت و بدین ترتیب، بخشی از درآمدهای نفتی کشور، صرف ساخت و ساز شد.

☞ در زمان پهلوی کارخانه‌ها و مؤسسات زیادی شکل گرفت و دولت به عنوان کارفرمای بزرگ در عرصه اقتصاد مطرح شد.

☞ ساختارهای اساسی اقتصاد کشور زیر سلطه و برنامه‌ریزی بیگانگان قرار داشت.

بیش تر بدانیم

غارث و قحطی

- ✓ یکی از ابزارهای دولت‌های غربی برای استثمار و غارت دیگر کشورها ← تأسیس و تقویت شرکت‌های بزرگ چند ملیتی است. یکی از نمونه‌های این شرکت، شرکت انگلیسی - هلندی هند شرقی است.
- کتاب تاریخ جهان ← اثر جواهر لعل نهرو است.
- ✓ مطالب زیر برگرفته از کتاب تاریخ جهان است.
- ✓ موقعیت انگلیس‌ها در شمال هند به صورتی بود که قدرت و ثروت را در دست داشتند، بدون آن که هیچ مسئولیتی را قبول کنند.
- بازرگانان ماجراجوی کمپانی هند شرقی هیچ حد و فاصله‌ای میان بازرگانی قانونی و بازرگانی غیرمجاز که همراه با غارت و چپاول بود، قائل نمی‌شدند.
- در سال ۱۷۷۰ قحطی عظیمی در بنگال و بهار روی دارد. گفته می‌شود که بیش از یک سوم اهالی این نواحی نابود شدند. کمپانی هند شرقی هیچ کمکی به مردم نکرد و آن‌ها هیچ مسئولیت و تمایلی در خود احساس نمی‌کردند. وظیفه اصلی آن‌ها به دست آوردن پول و جمع‌آوری درآمد بود.
- «کتاب قحطی بزرگ (نسل‌کشی ایرانیان در جنگ جهانی اول): محمد قلی مجد، ترجمه محمد کریمی»
- نویسنده در این کتاب، در ضمن پژوهش خود اخبار و گزارش‌های دست اول و رقت‌انگیزی از نتایج حضور نیروهای نظامی بیگانه و عملیات و اقدامات آن در ایران ارائه داده است. اقداماتی که با «جنایت جنگی علیه غیرنظامیان» برابر بوده است.
- ✓ او نشان داده که چگونه نیروهای انگلستان، درحالی که مردم یک شهر از گرسنگی به جان آمده بودند، آذوقه‌ای را که از شکم گرسنه همان مردم زده بودند، به هنگام عقب‌نشینی از برابر نیروهای عثمانی برای آن‌ها که به دست حریف نیفتند، یک جا از میان بردند.

اقتصاد ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی

- با پیروزی انقلاب اسلامی ← مردم ما به توانمندی‌های خود برای ایجاد تحول و تغییر در شیوه حکمرانی سیاسی و زندگی جمعی پی بردند.
- مردم ایران که تا قبل از پیروزی انقلاب خود را در برابر زورگویی کشورهای غربی در تعیین حاکمان و تعیین سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی‌شان ناتوان می‌دیدند، توانستند
- روی پای خود بایستند.
- خواستار استقلال و آزادی کشورشان شدند.
- به قدرت و توانمندی خود پی بردند.
- به دنبال ایجاد تحول و تغییر در شیوه حکمرانی سیاسی و اجتماعی کشور خود شدند.

دیدگاه میشل فوکو

◆ میشل فوکو ← متفکر شهیر فرانسوی و نویسنده کتاب «ایران، روح یک جهان بی‌روح» درباره آنچه خودش از شور و حال انقلاب اسلامی ایران در آن ایام دیده بود، چنین می‌گوید:

یکی از چیزهای سرشت نمای این رویداد انقلابی این واقعیت است که این رویداد انقلابی اراده‌ای مطلقاً جمعی را نمایان می‌کند و کم تر مردمی در تاریخ چنین فرصت و اقبالی داشته‌اند.

- اراده جمعی اسطوره‌ای سیاسی است که حقوق دانان یا فیلسوفان تلاش می‌کنند به کمک آن نهادها و غیره را تحلیل یا توجیه کنند.
- ◆ از نظر فوکو • در تهران و ایران به اراده جمعی یک ملت برخورد کردیم.
- اراده جمعی، در ایران هدفی کاملاً روشن و معین را برای خود تعیین کرده و بدین گونه در تاریخ ظهور کرده است.
- در ایران عرق ملی بی‌نهایت قوی بوده است.

- ① سرباز زدن از اطاعت از بیگانگان
  - ② بیزاری از چپاول منابع ملی
  - ③ عدم پذیرش سیاست وابستگی به خارج
  - ④ عدم پذیرش دخالت آمریکایی‌ها
- فوکو چهار عامل را از عوامل تعیین کننده‌ای می‌داند که نبودن این ویژگی‌ها در شاه ایران، باعث می‌شد که او یک دست نشاندۀ غرب به شمار آید

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

➤ بعد از شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، آن چه مورد نظر امام خمینی (ره)، رهبر ایران و خواسته ملت بود، در قانون اساسی کشور تجلی یافت و تصویری از خطوط کلی اقتصاد مطلوب اسلامی - ایران نیز در آن درج شد.

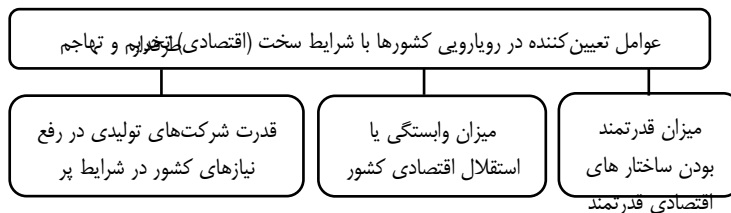
• اقتصاد مردمی

دستیابی به اهداف اقتصادی و سیاسی ملت ایران که در قانون اساسی بازتاب دارد، مستلزم ← غلبه بر ضعفها و بیماریهای ساختاری اقتصاد ایران است.

- وابستگی به درآمدهای نفتی
  - مصرف‌گرایی
  - واردات بی‌رویه
  - بهره‌وری و کارایی اندک شرکت‌های تولیدی
  - تورم
  - بیکاری
- بیماری‌های ساختاری اقتصاد ایران**

اقتصاد مقاوتی و استقلال اقتصادی

▪ واکنش کشورها در شرایط سخت پیش‌بینی نشده ← به قدرتمند بودن آنها بستگی دارد.

▪ برای عبور از مشکلات اقتصادی و آسیب‌هایی که در دوران کنونی، اقتصاد ملی ما را تهدید می‌کند، **مقاوم‌سازی اقتصاد و مصونیت بخشی** به آن در برابر

- فشارها و تکان‌های خارجی، ضروری است.
  - ثبات اقتصادی
  - استحکام اقتصاد
  - تاب‌آوری اقتصاد
  - پایداری
- اصطلاحات معادل با مقاومت اقتصادی**

- مقاوم‌سازی اقتصادی یعنی ← مجموع نیروهای مولد، شرکت‌ها، مؤسسات تولیدی و خدماتی یک کشور، روی پای خود بایستد.
- مقاوم‌سازی اقتصادی با مقاوم‌سازی اقتصادی، کشورها می‌توانند ← در صورت به وجود آمدن بحران، تمامی نیازهای اساسی و حیاتی‌شان را خودشان تولید و تأمین کنند.
- پیامد مقاوم‌سازی اقتصاد ← عدم وابستگی به بیگانگان است.

- **اقتصاد مقاومتی** محصول (۱) خودباوری (۲) تلاش و مجاهدت همه‌جانبه و فراگیر مردمان سخت‌کوش است. که حاضر نیستند زیر سایه بیگانگان زندگی کنند و به آنان وابسته باشند.
- **قدرت مردم مسلمان ایران** ← رشادتها و دل‌آوری‌های مردم ایران در طول تاریخ ثابت کرده است که ایرانیان مسلمان، از چنین قدرتی برخوردارند و هر کجا از این قدرت خود استفاده کرده‌اند، به پیشرفت‌های بزرگی دست یافته‌اند.

- (۱ پیشرفته ۲) مردمی (۳) دانش‌بنیان است.
- ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی (۴) در برابر تهدیدات و تکان‌های داخلی و خارجی، آسیب‌ناپذیر است.
- (۵) با اتکا به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های داخلی و استفاده از فرصت‌های بیرونی، نیازها و مشکلات اقتصادی رفع می‌شود و تحریم‌ها و تهدیدات دشمنان بی‌اثر می‌ماند.

- وابسته نبودن اقتصاد ملی به اقتصادهای بیگانه را می‌توان با نام استقلال اقتصادی شناخت.
- استقلال اقتصادی به معنای قطع ارتباط با کشورهای دیگر نیست و هر کشوری برای پیشرفت، به تعامل منطقی با کشورهای دیگر نیاز دارد.
- در استقلال اقتصادی، تعامل با دیگر کشورها باید مقتدرانه و از روی تدبیر باشد.